

Adam Majchrzak

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

**ZMIANY W ZASOBACH I STRUKTURZE ZIEMI ROLNICZEJ
W UNII EUROPEJSKIEJ W KONTEKŚCIE RÓWNOWAGI
ROLNOŚRODOWISKOWEJ**

*CHANGES IN RESOURCES AND STRUCTURE OF AGRICULTURAL
LAND IN THE EUROPEAN UNION IN THE CONTEXT
OF AGRI-ENVIRONMENTAL BALANCE*

Słowa kluczowe: ziemia rolnicza, dynamika zasobów, struktura użytków rolnych, równowaga rolnośrodowiskowa

Key words: agricultural land, resources' dynamic, structure of utilized agriculture area, agri-environmental balance

Synopsis. Wraz z rozwojem gospodarczym oraz ewolucją celów i instrumentów wspólnej polityki rolnej Unii Europejskiej następuje zmiana zasobów ziemi rolniczej oraz struktura jej wykorzystania. W pracy przedstawiono dynamikę struktury użytków rolnych w państwach członkowskich UE w latach 2003-2007 z uwzględnieniem czynników determinujących zachodzące procesy, w tym idei rozwoju zrównoważonego. Przeprowadzone obserwacje wskazują na wysoce zróżnicowany charakter zmian wykorzystania ziemi w poszczególnych państwach.

Wstęp

Rozwój gospodarczy, obok postępu ilościowego i jakościowego, wiąże się również z przemianami strukturalnymi. Służy to między innymi poprawie wykorzystania dostępnych czynników produkcji tak, by w jak najszerszym zakresie spełniały one potrzeby zgłaszane przez społeczeństwo. W sposób szczególny dotyczy to ziemi rolniczej, której struktury ulegają przekształceniom, również na skutek zmieniającego się zapotrzebowania ludności na produkty rolnictwa oraz obszarów wiejskich, a także za sprawą ewolucji celów wspólnej polityki rolnej. Wraz z postępowaniem biologicznym i technologicznym, w coraz większym stopniu uzasadniony jest równoległy rozwój gospodarstw rolnych ukierunkowanych na produkcję intensywną oraz gospodarstw ekstensywnych, będących zarazem dostarczycielami dóbr publicznych. Te drugie podmioty stanowią jednocześnie swego rodzaju zabezpieczenie jako posiadacze zasobów, których zdolność produkcyjna mogłaby być w razie potrzeby przeznaczona pod uprawy. Celem opracowania jest próba oceny zmian zasobów ziemi rolniczej oraz struktury jej wykorzystania w państwach członkowskich Unii Europejskiej w warunkach rolnictwa zrównoważonego rozumianego jako współwystępowanie zasobów ziemi wykorzystywanych na cele produkcji rolnej oraz ziemi rolniczej wyłączonej z tego procesu przy zachowaniu jej walorów jakościowych i potencjału wytwórczego. Praca stanowi przegląd opinii i problemów wymagających dalszych dyskusji.

Dla prezentacji zachodzącej dynamiki w zakresie przeznaczenia ziemi rolniczej, posłużono się danymi statystycznymi pochodzącymi z *Farm Structure Survey*, będącymi elementem baz danych udostępnianych przez Eurostat. Za kryterium przyjęto pięcioletni okres badawczy obejmujący lata 2003-2007, a zaprezentowane zmienne dotyczą 27 państw członkowskich, z uwzględnieniem wielkości skumulowanych dla UE-27, UE-15 i UE-12.

Znaczenie równowagi rolno-środowiskowej dla zmian w użytkowaniu ziemi rolniczej

Jednym z celów polityk prowadzonych przez Unię Europejską, w tym polityki rolnej i polityki rozwoju obszarów wiejskich, jest spójność terytorialna. Nie oznacza ona jednak dążenia do ujednoczenia zasobów i struktur, lecz do wykorzystania występującego zróżnicowania regionalnego i zapewnienia harmonijnego rozwoju wszystkich obszarów przy zachowaniu tych różnic, które będąc

cechami charakterystycznymi danego obszaru, stanowią podstawę zrównoważonego rozwoju Unii Europejskiej [Komunikat Komisji... 2010]. W poszczególnych państwach członkowskich, na skutek instrumentów WPR, następują przekształcenia struktur agrarnych, w tym struktur wykorzystania ziemi rolniczej, w związku ze zmianami funkcji obszarów wiejskich, które kształtują się w zależności od lokalnych strategii rozwoju. Struktury te ulegać będą dalszym przekształceniom, w związku ze zmianą kierunku publicznego wsparcia rolnictwa i obszarów wiejskich tym bardziej, iż w coraz większym stopniu pozaprodukcyjne funkcje rolnictwa stają się adresatem funduszy unijnych.

Ziemia w coraz mniejszym stopniu stała się wyłącznie czynnikiem produkcji produktów rolniczych, w większym zaś źródłem dóbr publicznych, między innymi wartości środowiskowych, na które wzrósł popyt w społeczeństwie. Zgodnie ze wspólnotowymi dokumentami konsultacyjnymi promocja dóbr publicznych dostarcza trwałej bazy dla przyszłości WPR. Jednocześnie zmianie uległa również struktura dochodów gospodarstw rolnych, w których dochód z działalności rolniczej został częściowo zastąpiony dochodami alternatywnymi, pochodzącymi między innymi z tytułu świadczonych usług. Przewiduje się, iż w Unii Europejskiej postępować będzie polaryzacja gospodarstw rolnych, która doprowadzi do równoległego funkcjonowania gospodarstw konkurencyjnych na globalnym rynku rolno-żywnościowym z jednej strony, z drugiej zaś podmiotów świadczących usługi środowiskowe i społeczne. Pierwsze zapewnią będą bezpieczeństwo żywnościowe, drugie dostarczać dóbr publicznych [Czudec 2009]. Jednakże, w związku z niedostatecznym wycenieniem tych ostatnich przez rynek, UE będzie dążyła do ich wsparcia, a jako iż dostawcami dóbr publicznych są co do zasady gospodarstwa małe i słabe ekonomicznie, unijne wsparcie będzie również sposobem redystrybucji dochodu. Pojawia się bowiem konieczność zapewnienia gospodarstwom rezygnującym z produkcji rolnej wynagrodzenia, które zapewni przynajmniej wyrównanie poniesionych kosztów, w tym również kosztów alternatywnych. Stąd też, niezbędne będzie współfinansowanie rozwoju rolnictwa wielofunkcyjnego ze środków publicznych, co uzasadnione jest między innymi dostarczaniem przez obszary wiejskie pozytywnych efektów zewnętrznych, których beneficjentem staje się całe społeczeństwo.

Zgodnie z koncepcją rolnictwa zrównoważonego, w Unii Europejskiej coraz większy nacisk kładzie się na racjonalne wykorzystanie rolniczej przestrzeni produkcyjnej i potencjału produkcyjnego, przy jednoczesnym zapewnieniu wysokiej jakości środowiska naturalnego i bioróżnorodności. Celem jest jak najlepsze wykorzystanie zasobów danego regionu. Strategie rozwojowe zakładają wykorzystanie atutów danego obszaru, w tym kapitału materialnego, ludzkiego, a także zasobów naturalnych [Komunikat Komisji... 2010]. W kontekście wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich wskazuje się na pozaprodukcyjne funkcje rolnictwa, wśród których wymienia się funkcje zielone – mające na celu utrzymanie wartościowych właściwości zasobów ziemi, bioróżnorodności i dobrostanu dzikiej fauny i flory, błękitne – obejmujące zarządzanie zasobami wodnymi, żółte – dążące do utrzymania spójności i żywotności obszarów wiejskich, a także promocji agroturystyki, białe – zapewniające bezpieczeństwo żywnościowe [Huylenbroeck i in. 2007]. Przewidywane korzyści z harmonijnego i zrównoważonego rozwoju, to m.in. równiejsze i bardziej zrównoważone wykorzystanie zasobów, które przyczyni się jednocześnie do poprawy środowiska naturalnego. Choć z punktu widzenia realizacji produkcyjnych funkcji rolnictwa postuluje się realokację zasobów ziemi rolniczej do gospodarstw silnych ekonomicznie, dysponujących odpowiednimi zasobami i strukturą pozostałych czynników wytwórczych [Dzun 2007], wraz z postępem technologicznym w rolnictwie, intensyfikacją produkcji, a w konsekwencji wzrostem wydajności upraw, coraz częściej zwraca się uwagę na pozaprodukcyjne wykorzystanie zasobów, które nie muszą brać udziału w zapewnieniu samowystarczalności żywnościowej. Tym samym następuje przekształcanie gruntów ornych w użytki zielone, grunty podlegające zalesieniu lub ugory i odłogi. Utrzymanie tych ziem w wysokiej kulturze stanowi jednocześnie zasób, który mógłby zostać wykorzystany na cele produkcyjne, gdyby zaistniała taka potrzeba.

W związku z ponownym zdefiniowaniem celów WPR, co nastąpiło między innymi w Agendzie 2000, wzrosło środowiskowe i historyczno-kulturalne znaczenie obszarów wiejskich, których jednym z zadań jest zachowanie zasobów naturalnych. Nowe określenie celów wiąże się jednocześnie z nową formą publicznego wsparcia rolnictwa. Spowoduje to określenie na poziomie poszczegól-

nych państw członkowskich a także regionów, nowych strategii rozwoju, które zapewnią optymalne wykorzystanie dostępnych zasobów naturalnych, ich zachowanie oraz poprawę, jednocześnie umożliwiając korzystanie ze wspólnotowego wsparcia finansowego [Duczowska-Małysz 2008]. Tym samym rozwój obszarów wiejskich należy wiązać z potrzebą określenia przez dany region niezależnej strategii, która zapewni optymalne wykorzystanie posiadanych zasobów.

O kierunku zmian wykorzystania dostępnych zasobów decyduje wiele czynników, w tym: ich jakość, położenie względem aglomeracji miejskich, zdolność do wytworzenia żywności konkurencyjnej na rynku europejskim i światowym, jakość środowiska naturalnego, walory przyrodnicze, potrzeby zgłaszane przez społeczeństwo, jak również polityka w zakresie rolnictwa i obszarów wiejskich. W związku z postępem technologicznym w rolnictwie, wzrostem wydajności i produktywności upraw oraz stosunkowo sztywnym popytem na żywność w Unii Europejskiej, rozwój obszarów wiejskich przez intensyfikację produkcji rolnej jest w znacznym stopniu ograniczony. Zgodnie z badaniami Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach, wdrażanie koncepcji rozwoju zrównoważonego wiąże się z obniżeniem intensywności produkcji w rozwiniętych krajach Europy Zachodniej [Kukuła, Krasowicz 2010]. Dzięki wysokiej produktywności rolnictwa możliwe stało się wyłączenie z produkcji części ziem i przeznaczenie ich na cele pozaprodukcyjne. Tym samym następować będzie zmiana w zakresie wykorzystania posiadanych zasobów naturalnych, w tym zasobów ziemi rolniczej, na co wpływ wywrze również Wspólna Polityka Rolna przez wspieranie dochodów rolniczych z tytułu dostarczania dóbr publicznych, zamiast wsparcia związanego z produkcją rolną.

Dynamika zasobów ziemi rolniczej w Unii Europejskiej

Analiza zgromadzonych danych pozwala na obserwację, iż w latach 2003-2007 w Unii Europejskiej nie nastąpiła istotna zmiana w zakresie wolumenu ziemi wykorzystywanej na cele rolnicze (tab. 1). Zasoby użytków rolnych zmniejszyły się o zaledwie 0,2%, do czego przyczynił się spadek areалу ziem tego rodzaju w UE-15 o 1,1% oraz jednoczesny wzrost w nowych państwach członkowskich o 2,4%. Należy jednak podkreślić, iż w poszczególnych państwach kierunek i natężenie zmian w zakresie użytków rolnych kształtowały się w sposób znacznie zróżnicowany. Największy wzrost nastąpił na Łotwie – ponad 19%, a największy spadek na Słowacji – prawie 10%. Mniejsze rozbieżności występowały w państwach Europy Zachodniej, w których największy wzrost użytków rolnych miał miejsce w Grecji – 2,7%, a spadek w Portugalii – 6,8%. W ujęciu ujemnym zmniejszeniu uległy powierzchnie gruntów ornych, upraw trwałych oraz nieużytków, gruntów zalesionych i innych gruntów, odpowiednio o: 0,4, 2,2 i 1,5%, a jednocześnie nastąpił wzrost areалу trwałych łąk i pastwisk o 0,6%. W przypadku państw „starej” Unii wielkości te przyjmowały odpowiednio: -2,2, -2,7, -0,8% oraz +0,9%. W nowych państwach członkowskich natężenie zmian kształtowało się na zbliżonym poziomie, jednakże miało przeciwny kierunek w przypadku powierzchni gruntów ornych, łąk i pastwisk oraz upraw trwałych. Zmiany przyjęły wielkości odpowiednio: +3,3, -0,4 i +2,5%, z kolei dla pozostałych kategorii gruntów -3,2%.

Dynamika poszczególnych kategorii ziem kształtowała się w sposób niezwykle zróżnicowany pomiędzy państwami członkowskimi. W przypadku użytków rolnych przedział zmienności wynosił od -9,4 do 19,1%. Dla gruntów ornych zmiany następowały w zakresie od -29,5 do +20,9%, dla łąk i pastwisk trwałych od -29,2 do +376,9%, dla upraw trwałych od -62,4 do +36%, z kolei w przypadku nieużytków, gruntów zalesionych i innych gruntów od -27,6 do +106,8%. Szczególną uwagę warto zwrócić na Cypr, na którym powierzchnia łąk i pastwisk trwałych w badanym okresie wzrosła ponad 4,5-krotnie podczas, gdy powierzchnia pozostałych badanych typów gruntów rolnych uległa zmniejszeniu. Istotny, bo ponad dwukrotny wzrost powierzchni łąk i pastwisk oraz nieużytków, gruntów zalesionych i pozostałych gruntów w badanym okresie miał natomiast miejsce w Bułgarii, co nastąpiło kosztem upraw trwałych, gruntów ornych jak również ziem, które wcześniej nie miały przeznaczenia rolniczego. Jednak nie we wszystkich nowych państwach członkowskich nastąpiło ograniczenie powierzchni upraw, czego przykładem są Litwa, Łotwa, Estonia i Polska, w których zauważa się wzrost zasobów gruntów ornych odpowiednio o 20,9, 17,9, 17,1 i 6,9%. Również w państwach UE-15 nie występował spójny kierunek zmian w zakresie powierzchni uprawnych.

Tabela 1. Dynamika zasobów użytków rolnych w latach i 2003-2007 [%]

Wyszczególnienie	Użytki rolne	Grunty orne	Łąki i pastwiska trwałe	Uprawy trwałe	Nieżytki, grunty zalesione i inne grunty
Austria	97,9	100,9	95,6	100,6	105,2
Belgia	98,6	100,5	95,5	98,7	99,9
Bułgaria	105,0	99,6	260,3	88,8	206,8
Czechy	96,9	95,1	102,4	107,1	96,0
Cypr	93,4	93,7	476,9	88,9	83,3
Dania	100,2	99,4	110,8	93,0	134,4
Estonia	114,0	117,1	109,2	109,6	82,3
Finlandia	102,1	101,6	139,4	98,3	92,8
Francja	98,9	99,8	97,6	94,0	82,0
Grecja	102,7	104,1	99,9	102,4	98,3
Hiszpania	98,9	96,6	101,4	100,2	101,6
Holandia	95,4	96,2	93,8	110,5	87,7
Irlandia	96,3	87,6	99,5	78,1	86,3
Litwa	106,3	120,9	84,2	93,2	75,2
Luksemburg	102,1	98,7	105,3	108,6	72,4
Łotwa	119,1	117,9	121,6	80,6	82,9
Malta	95,7	86,3	100,0	122,2	93,1
Niemcy	99,7	100,5	98,0	95,4	93,7
Polska	107,3	106,9	104,1	136,2	100,6
Portugalia	93,2	70,5	119,2	87,3	80,4
Rumunia	98,7	99,1	97,8	99,9	86,7
Słowacja	90,6	102,1	70,8	81,0	86,2
Słowenia	100,5	101,7	100,9	89,8	98,2
Szwecja	99,7	99,7	101,1	37,2	108,7
Węgry	97,2	98,9	94,5	77,6	96,2
Włochy	97,2	95,3	103,5	94,4	99,6
Wielka Brytania	100,2	95,4	103,2	92,5	114,6
UE-27	99,8	99,6	100,6	97,8	98,5
UE-15	98,9	97,8	100,9	97,3	99,2
UE-12	102,4	103,3	99,6	102,5	96,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie Eurostat'u, www.ec.europa.eu/eurosta

Powyższe obserwacje wskazują, iż w Unii Europejskiej nie ma wspólnego kierunku ewolucji zasobów ziemi wykorzystywanej rolniczo oraz struktur jej wykorzystania. Pomimo, iż w skali całej Wspólnoty ogół gruntów poszczególnych kategorii nie uległ istotnym zmianom, zachodzące procesy należy uznać za intensywne, jako iż zmiany w poszczególnych państwach UE w ciągu 5 lat kształtowały się średnio w zakresie od około 4% dla użytków rolnych, aż do 27% dla łąk i pastwisk trwałych, przy czym wartości graniczne wynosiły -62,8 i +376,9%. Jednocześnie na pokreślenie zasługuje fakt, iż znacznie wyższa zmienność zachodziła w nowych państwach członkowskich. Wyższą intensywność zmian w państwach UE-12 tłumaczyć można przystąpieniem do funkcjonowania w ramach wspólnotowego rynku, który determinuje warunki konkurencyjności oraz zapewnia szerszy dostęp do produktów wytworzonych poza granicami danego kraju, jak również dostosowaniem warunków gospodarowania ziemią rolniczą do instrumentów wspólnej polityki rolnej, których państwa te stały się beneficjentami wraz z przystąpieniem do Unii Europejskiej, a do których dostęp znacznie wcześniej miały pozostałe państwa Wspólnoty. Tym samym, można przypuszczać, iż każde państwo członkowskie, a prawdopodobnie również każdy region, rozwijać się

będzie niezależnie, zgodnie z przyjętą strategią, tak by korzystać z dostępnych instrumentów WPR, które pozwolą na wykorzystanie dostępnych zasobów produkcyjnych i przyrodniczych. Działania takie jednocześnie umożliwią uzyskanie konkurencyjnej pozycji rynkowej przez gospodarstwa produkcyjne oraz zapewnią dostarczanie dóbr publicznych przez obszary rolnictwa wielofunkcyjnego. Podkreślić należy, iż dzięki utrzymaniu zasobów użytków rolnych oraz poszczególnych ich kategorii na stosunkowo stabilnym poziomie wewnątrz UE-27, zagrożeniu nie ulega wspólnotowa samowystarczalność żywnościowa. Wewnątrz UE następuje jedynie zmiana obszarów wykorzystania ziemi na cele rolnicze i pozarolnicze, która wiąże się z dążeniami do takiego przeznaczenia dostępnego czynnika ziemi, które będzie zgodne z oczekiwaniami społecznymi danego regionu.

Zgodnie ze stanowiskiem rządu polskiego również po roku 2013 WPR będzie odgrywała istotną rolę, między innymi w zapewnieniu w UE bezpieczeństwa żywnościowego oraz zrównoważonego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich, z jednoczesnym uwzględnieniem ochrony zasobów naturalnych. Należy podkreślić, iż stawiane cele mają często charakter ponadgraniczny, w związku z czym ich realizacja powinna odbywać się na poziomie wspólnotowym [Stanowisko 2010]. Realizacja powyższych celów odbywać się będzie za pomocą instrumentów polityki rolnej, których kształt powinien uwzględniać, z jednej strony zapewnienie stabilnych dochodów rolniczych na określonym poziomie, z drugiej zaś utrzymanie użytków rolnych w dobrej kulturze rolnej oraz realizację pozaprodukcyjnych dóbr publicznych [Stanowisko Rządu... 2010]. Jednocześnie konieczne jest zróżnicowanie narzędzi pomocy publicznej. Choć różnorodność instrumentów służących wsparciu obszarów wiejskich prowadzi nie do unifikacji struktur agrarnych lecz do ich dalszego różnicowania, wysokie zróżnicowanie rolnictwa w obrębie Unii Europejskiej można uznać za jego mocną stronę [Duczkowska-Małysz 2008]. Każdy z regionów ma bowiem możliwość rozwijania się w sposób niezależny, wykorzystując swoje walory, bądź to produkcyjne bądź pozaprodukcyjne. Dzięki temu stają się one nie tylko producentami surowców żywnościowych w skali przemysłowej, lecz również dostawcami żywności ekologicznej lub regionalnej, a także licznych usług, w tym mieszkalnych, turystyczno-rekreacyjnych i środowiskowych. Jednocześnie należy mieć na uwadze zapewnienie poszczególnym regionom możliwości dostosowania instrumentów do ich potencjału, tak by umożliwić wykorzystanie przewag komparatywnych, które przyczynią się do zrównoważonego rozwoju. Coraz częściej bowiem mówi się o potrzebie znalezienia kompromisu pomiędzy celami produkcyjnymi a środowiskowymi rolnictwa. Tym samym, dzięki odpowiednio elastycznej polityce rolnej możliwe stanie się określenie pożądanego kierunku rozwoju poszczególnych regionów w zależności do posiadanych zasobów i możliwości ich wykorzystania. Potrzebne jest zatem działanie o charakterze holistycznym, wykraczającym poza produkcyjne funkcje rolnictwa, a uwzględniające różne aspekty obszarów wiejskich.

Podsumowanie

Obserwacje zmian zasobów ziemi rolniczej oraz struktury jej zagospodarowania wskazują, iż w poszczególnych państwach członkowskich następują wysoce zróżnicowane procesy w tym zakresie. Integracja europejska nie wymaga unifikacji powierzchni ziemi rolniczej oraz struktur agrarnych, a jej różnorodność stanowi dla Wspólnoty istotną wartość. Należy jednocześnie podkreślić, iż pomimo zachodzących zmian, w ujęciu unijnym następuje utrzymanie rolniczego potencjału produkcyjnego na wysoce stabilnym poziomie. Można przewidywać, iż również w przyszłości będą następowały zmiany w zasobach ziemi rolniczej w państwach członkowskich, związane z ewolucją Wspólnej Polityki Rolnej i jej instrumentów, jednakże wraz z wydłużaniem się stażu członkowskiego, ich intensywność może być coraz słabsza. Niemniej w poszczególnych państwach oraz w poszczególnych regionach, wystąpią dążenia do korzystania z instrumentów WPR, które w największym stopniu będą odpowiadały posiadanym zasobom naturalnym, strukturze produkcji, czy wartościom kulturalno-historycznym. W celu kontynuacji idei równowagi rolnośrodowiskowej konieczne jest zaoferowanie gospodarstwom rolnym szerokiego wachlarza instrumentów, które pozwolą na wykorzystanie walorów danego obszaru, a jednocześnie będą impulsem do realizacji potrzeb zgłaszanych przez społeczeństwo oraz zapewnią odpowiedni poziom dochodów.

Literatura

- Czudec A.** 2009: Ekonomiczne uwarunkowania rozwoju wielofunkcyjnego rolnictwa. Wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów, s. 163-167.
- Duczowska-Malysz K.** 2008: Zmieniająca się rola rolnictwa w społecznym i ekonomicznym funkcjonowaniu obszarów wiejskich. [W:] Wyzwania przed obszarami wiejskimi i rolnictwem w perspektywie lat 2014-2020 (red. M. Kołodziński). IRWiR-PAN, Warszawa, s. 28-29, 36-37.
- Dzun W.** 2007: Gospodarowanie zasobami ziemi rolnej w Polsce. *Więś i Rolnictwo*, nr 2, s. 50. Eurostat. [www.ec.europa.eu/eurostat].
- Huylenbroeck Van G., Vandermeulen V., Mettepenningen E., Verspecht A.** 2007: Multifunctionality of Agriculture: A Review of Definitions, Evidence and Institutions. *Living Reviews In Landscapes Research*, nr 3, za: Wilkin J. [2008]: Wielofunkcyjność rolnictwa i obszarów wiejskich. [W:] Wyzwania przed obszarami wiejskimi i rolnictwem w perspektywie lat 2014-2020 (red. M. Kołodziński). IRWiR-PAN, Warszawa, s. 15-16.
- Komunikat Komisji do Rady Parlamentu Europejskiego, Komitetu Regionów i Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-społecznego – Zielona księga w sprawie spójności terytorialnej. Przekształcenie różnorodności terytorialnej w siłę. Komisja Wspólnot Europejskich, COM(2008) 616, SEC(2008) 2550. [www.ec.europa.eu/regional_policy/consultation/terco/paper_terco_pl.pdf], 25.04.2010, s. 3-5.
- Kukuła S., Krasowicz S.** 2010: Problemy zrównoważonego rozwoju rolnictwa w Polsce. IUNiG-PIB, Puławy, [www.iung.pulawy.pl/images/pdf/Zrownowazone_rolnictwo.pdf], 25.04.2010 r.
- Stanowisko Rządu Rzeczypospolitej Polskiej w sprawie przyszłości Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej po 2013 roku. MRiRW. [www.minrol.gov.pl/index.php?/pol/Informacje-branzowe/WPR-po-2013-roku/Stanowisko-Rzadu-RP-WPR-po-2013-roku], 25.04.2010 r.

Summary

In the result of development in agriculture and of the assurance of food safety in the European Union, the aims of the Common Agricultural Policy and its instruments have evolved. Currently in less and less extent rural areas are the source of agricultural production. This function is transformed into the care of the environmental and cultural role of these regions. Because of this the resources and structures of agricultural land change. The land becomes a source of public goods which also ensure positive external effects for the whole society. The paper points out the direction and strength of the changes in the utilized agricultural areas between 2003 and 2007 in the European Union which are widely diversified in a single member states. However, despite of this, there is no significant change in the field of the resources and structures of UAA in the whole European Union. This causes that in the EU only the areas where the agricultural land is used for production or non-production purpose change. The reason of this phenomenon is the aim of optimal exploitation of the natural resources and assurance of the competitiveness of farms thanks to the possessed comparative advantages.

Adres do korespondencji:

mgr Adam Majchrzak
Katedra Makroekonomii i Gospodarki Żywnościowej
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu
al. Niepodległości 10
61-875 Poznań
tel. (61) 854 30 17
e-mail: adam.majchrzak@ue.poznan.pl